

fordømmer skatteforpagtningssystemet og anbefaler progressiv indkomstskat eller gør sig til talsmand for frihandel. Ehrard konfronterer imidlertid sådanne tekster med andre, hvor Montesquieu anser indirekte skatter – dog med undtagelse af den berygtede saltskat – for den mest hensigtsmæssige skatteform for Frankrigs vedkommende eller anbefaler moderlandets monopolisering af koloni-handelen.

Montesquieu synes at nære en vis forkærlighed for landbruget, undertiden forbundet med en nostalgi efter en uskyldighedens naturtilstand, men han indser samtidig, at højtudviklede samfund med en talrig befolkning forudsætter håndværk – det industrielle gennembrud synes han ikke at forudse – og handel, som adelen dog bør være udelukket fra, i hvert fald i Frankrig. Ligesom han ser en nær sammenhæng mellem økonomisk aktivitet og frihed er også Eng-lændernes handel og frihed nøje forbundne. En vis ambivalens præger iøvrigt Montesquieu's holdning til civilisationen: den repræsenterer ikke blot en mere human og forfinet tilværelse men også en kilde til sædernes fordærvelse.

Heller ikke Montesquieu's syn på internationale problemer er helt konsekvent: han betoner folkenes solidaritet og fordømmer erobningskrige, men anser dog præventiv krig for berettiget i visse tilfælde.

Man behøver ikke at acceptere alle udgiverens fortolkninger eller teksternes udvalg og klassificering, der undertiden kan forekomme vilkårlig – en så rigt facetteret og mangetydig forfatter som Montesquieu lader sig iøvrigt kun vanskeligt indordne under en bestemt plan – for at anbefale Ehrards bog som et selvstændigt og meget værdifuldt bidrag til Montesquieu-forskningen. Bogen vil med stort udbytte kunne læses ikke blot af dem, der beskæftiger sig med Montesquieu, men af alle, der interesserer sig for idéhistorie. Den afsluttes med en kronologisk oversigt over Montesquieu's skrifter sammenholdt med årstallene for de vigtigste begivenheder i hans liv og i samtiden, samt en kort men nyttig literaturfortegnelse.

GEORGE E. Z. DAMBORG

F. H. KJØLSEN: Capitain F. L. Norden og hans rejse til Ægypten 1737–38. København, G. E. C. Gads forlag, 1965. 191 s. Ill. 47,30 kr.

F. H. KJØLSEN: Rokokogreven Pierre d'Esneval og Christian VI's etiopiske projekt. Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie. 20. Universitetsforlaget i Aarhus, 1968. 170 s. Ill. 33,75 kr.

Frederik Ludvig Norden huskes måske i dag som et navn på titelbladet til de to statelige og rigt illustrerede foliobind fra 1755, »Voyage d'Egypte et de Nubie«, hvormed den danske regering gjorde det lærde og det dannede Europa bekendt med en række af de vigtigste ægyptiske oldtidsmindesmærker. Admiral Kjølser er blevet fængslet af den unge danske søofficers skæbne, og på grundlag af Nordens bevarede dagbøger og indsendte rapporter giver forfatteren en velskrevet og livfuld skildring af den dansk-financierede ekspedition op ad Nilen i 1737–38. Under ekspeditionen lykkedes det Norden at tegne og måle et meget betydeligt antal mindesmærker; men bortset fra de videnskabelige resultater blev ekspeditionen en fiasko, idet dens egentlige mål, Ætiopien, måtte opgives.

Forfatteren er ikke blind for, at løjtnant Nordens deltagelse i ekspeditionen og hans antikvariske virksomhed kun var af sekundær betydning. Den danske regerings interesse var koncentreret om ekspeditionens leder, den franske greve Pierre Joseph le Roux d'Esneval, der havde stillet Christian VI i udsigt at åbne en handelsforbindelse imellem Danmark og Ætiopien. Nordens opgave var primært at fungere som regeringens kontrollant over for den noget vidtløftige franske eventyrer. I bogen om »Rokokogreven Pierre d'Esneval og Christian VI's etiopiske projekt« giver samme forfatter en – i betragtning af det sparsomme materiale – veldokumenteret skildring af en europæisk projektmager og hans forbindelse med Danmark. I den historiske litteratur om disse eventyrere føles det ofte som en mangel, at de er skildret inden for en national historieforsknings rammer, således at kun enkelte faser af deres virksomhed belyses, medens deres forhistorie og videre skæbne fortaber sig i det dunkle. Det er admiral Kjølsens fortjeneste, at han gennem studier i en række europæiske arkiver har kunnet kortlægge hovedlinierne i en tidstypisk projektmagers hele karriere og følge ham på hans ustandselige rejser imellem de europæiske hoffer.

D'Esneval kom oprindelig i kontakt med Danmark i forbindelse med et forslag om – med Frederik IV som beskytter og interessent – at sluse betydelige fribytterformuer på Madagascar hjem til Europa i ly af dansk flag. Baggrunden for den ægyptiske ekspedition var d'Esnevals tilbud til Christian VI om at formidle en handelstraktat med den ætiopiske kejser, som skulle være villig til at betale for europæiske militærleverancer med det pure guld. I dansk historie var 1730'erne en periode, der prægedes af megen optimisme over for økonomiske projekter og af en vis vilje – der dog generelt var større end evnen – til at investere i disse. Modstræbende og halvhjertet indvilligede Christian VI da også i at finansiere en ekspedition, der via Ægypten skulle formidle kontakten med Ætiopien; men de anviste midler forsløg hverken helt eller halvt. D'Esneval måtte derfor søge supplerende praktisk og økonomisk støtte, hvor den var at finde; og ikke uden ironi påviser forfatteren, at ekspeditionens omkostninger i virkeligheden blev delt imellem den pietistiske danske konge og paven i Rom, som ligeledes blev fælles om tabet på den fejlslagne ekspedition.

De to bøger opfylder faghistorikerens krav til det videnskabelige apparat. De er forsynet med person- og stedregistre, med oversigter over det benyttede trykte og utrykte materiale, med noter og henvisninger, og – ganske rimeligt – med et engelsk resumé. Redegørelsen for den danske søløjtnants og den franske greves roller i Christian VI's ætiopiske projekt belyser en side af europæisk historie i det 18. århundrede – projekternes og de snævre budgetters århundrede. For dansk historie vil de to monografier være en læseværdig vignet i skildringen af Danmarks deltagelse i den europæiske ekspansion i de oversøiske områder.

OLE FELDBÆK